

Олена Валеріївна ДОВГАЛЬ

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївського національного аграрного університету
E-mail: dovgal@mnaeu.edu.ua

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Довгаль, О. В. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації [Текст] / Олена Валеріївна Довгаль // Український журнал прикладної економіки. 2018. – Том 3. – № 4. – С. 268–279. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. У статті досліджуються сучасні напрями розвитку сільських територій в Україні, особливості сільського розвитку в умовах проведення в країні реформи з децентралізації з метою формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення та підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави й територіальних громад. Розкриваються ймовірні сценарії розвитку подій і їх вплив на формування сільських територій.

Метою статті є висвітлення й обґрунтування питань пов'язаних з розвитком сільських територій в умовах проведення в країні реформи з децентралізації.

Результати. Реформа децентралізації має безпосереднє відношення до розвитку й оптимального використання ресурсного потенціалу сільських територій. У сучасних умовах організація розвитку сільської території вимагає вдосконалення системи розв'язання комплексу проблем у сферах розподілу функцій центральної і місцевої влади в моделі управління сільським регіоном, розвитку місцевого самоврядування та громади села; побудови ефективних форм управління аграрним сектором; аналізу використання потенціалу розвитку сільських територій тощо.

Висновки. Реформа децентралізації актуалізує задачу оптимального вибору структури господарської діяльності окремого регіону, формуючи соціально-економічний ландшафт відповідно до набору регіональних факторів виробництва, які знаходяться в надлишку (порівняно з іншими регіонами). Перед місцевими громадами та їх самоврядними органами постають як нові можливості, так і нова відповідальність. Стає очевидним, що рівень добробуту членів територіальних громад залежить не лише від наявності ресурсів, але й від того наскільки повно та ефективно їх використовувати. В свою чергу, останнє залежить від рівня пасіонарності жителів сільських територій та якісних управлінських характеристик їх представників у органах місцевого самоврядування, готовності представників місцевого бізнесу вступати у партнерські відносини один з одним й органами місцевого самоврядування, брати на себе частину відповідальності за підтримку та розвиток такого рівня соціальної інфраструктури на селі, яка б забезпечувала задоволення потреб місцевих жителів у базових побутових потребах, була стимулом проживання економічно активного населення в сільській місцевості.

Ключові слова: сільські території, ресурсний потенціал, регіональний розвиток, сільський розвиток, сфера аграрного виробництва.

DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES IN DECENTRALIZATION CONDITIONS

Abstract

Introduction. *The article investigates modern trends in the development of rural areas in Ukraine. The peculiarities of rural development in the conditions of decentralization reform in the country are being studied in order to create effective local self-government and territorial organization of power for creating and maintaining a healthy living environment for citizens, providing high-quality and affordable public services, establishing institutions of direct democracy, harmonizing the interests of the state and territorial communities. Possible scenarios of the development of events and their impact on the formation of rural areas are revealed.*

The purpose of the article is coverage and substantiation of issues related to the development of rural areas in the context of decentralization reforms in the country.

Results. *The decentralization reform has a direct bearing on the development and optimal use of the resource potential of rural areas. In modern conditions, the organization of the rural territory development requires the improvement of the system of solving a set of problems in the areas of distribution of central and local authorities functions in the rural region management model, development of local self-government and community of the village; effective forms construction of the agrarian sector management; analysis of the rural development potential using etc.*

Conclusions. *The decentralization reform actualizes the task of optimally choosing the economic activity of a separate region, shaping the socioeconomic landscape in line with a set of regional factors of production that are in surplus (as compared to other regions). Local communities and their self-governing bodies have both new opportunities and new responsibilities. It becomes clear that the level of well-being of members of territorial communities depends not only on the availability of resources, but also on how to use them fully and effectively. In turn, the latter depends on the passionarity level of the rural areas inhabitants and the qualitative management characteristics of their representatives in local self-government bodies, the willingness of local businesses representatives to enter into partnerships with each other and local self-government bodies, to assume a part of responsibility for the support and development of such a social infrastructure level in the village that would meet the needs of local residents in basic domestic needs, would be an incentive to live active population in rural areas.*

Key words: *rural territories, resource potential, regional development, rural development, sphere of agrarian production.*

JEL classification: Q 19

Вступ

Економічні райони України – це територіальна організація та управління господарством України, котре передбачає розподіл території з урахуванням об'єктивних закономірностей територіального поділу праці, формування територіально-виробничих комплексів, етнічних та історичних особливостей регіонів тощо. Тому формування концепцій регіонального розвитку на науковій основі – це необхідна умова забезпечення стабільного розвитку й підвищення конкурентоспроможності економіки в цілому та окремих її територій зокрема.

Теоретико-методологічні засади розвитку соціально-економічних систем представлені у працях Х. Зіберта, П. Кругмана, Д. Рікардо, Дж. Стігліца. Серед наукових праць, у яких висвітлюються теорії регіонального розвитку, необхідно виокремити дослідження М. І. Долішнього, В. Ю. Керецмана, В. Н. Лексина, А. Г. Мазура, В. Є. Реутова,

А. Н. Швецова, О. І. Шаблія, В. І. Чужикова, М. Г. Чумаченка, О. Б. Ватченко, І. Дегтярєва, Г. В. Возняк та інших. Однак деякі питання дослідження особливостей регіонального розвитку, які визначають додаткові фактори впливу на розвиток сільських територій залишаються недостатньо висвітленими й потребують комплексного дослідження особливо в період проведення реформи з децентралізації.

Мета та завдання статті

Метою цієї статті є висвітлення й обґрунтування питань пов'язаних з розвитком сільських територій в умовах проведення в країні реформи з децентралізації. У межах досягнення мети виокремлено такі завдання:

- дослідити проблеми, які прямо стосуються розвитку сільських територій і потребують негайного вирішення;
- дослідити інституціональні складові реформування управління розвитком аграрного сектору економіки в умовах децентралізації влади;
- обґрунтувати пропозиції з сільського розвитку в період проведення децентралізації.

Виклад основного матеріалу дослідження

В українському селі можна виділити такі основні групи спільних ресурсів: земельні, водні, соціальної сфери, соціальні, фінансові й інформаційні. Серед способів управління ними можна виокремити дві головні групи: інституційні (зокрема, законодавче регулювання ефективного використання спільних ресурсів) й організаційні (об'єднання власників земельних і майнових паїв, об'єднання користувачів спільних ресурсів, комунальні служби, громадські об'єднання, бюджети сільських рад, створення сприятливого клімату для ведення малого та середнього бізнесу на селі). Способом вирішення проблеми ефективного управління спільними ресурсами сільських територій є реформа децентралізації.

Серед причин такої великої уваги до реформи територіальної організації влади є те, що нині місцеве самоврядування переважно неспроможне активізувати економічну діяльність і забезпечити сприятливе середовище для життєдіяльності людей. Абсолютна більшість одиниць базового рівня управління не мають достатнього економічного потенціалу для свого розвитку. Упродовж років незалежності загострювалась проблема економічної спроможності територіальних громад, передусім сільських. Наприклад, лише 5 % сільських громад можна вважати самодостатніми, здатними забезпечувати поступальний соціально-економічний розвиток. Тобто можливості реалізації самоврядування у таких громадах суттєво обмежені [1]. Рівень децентралізації влади повинен відповідати співвідношенню двох показників – свободи органів місцевого самоврядування й адекватності їхньої відповідальності за прийняття рішень [2].

Головна стратегічна мета реформи децентралізації – створення комфортного та безпечного середовища для життя людини в Україні. Цього можна досягти шляхом побудови ефективної системи влади на всіх рівнях (сільська/міська громада – район – область), передачею максимально можливої кількості повноважень на найближчий до громадянина рівень – громадам. А також – створення умов для динамічного розвитку регіонів і надання якісних і доступних суспільних послуг громадянам. В Україні процес децентралізації розпочато в 2014 р. з прийняття Концепції реформи місцевого самоврядування й територіальної організації влади [3], Законів «Про співробітництво територіальних громад» [4], «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [5] і змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації. Цей процес дозволив формувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади (ОТГ).

Реформа децентралізації має безпосереднє відношення до розвитку та оптимального використання ресурсного потенціалу сільських територій. Зокрема в преамбулі Концепції реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні йдеться про те, що на даний час ефективного та швидкого розв'язання потребують проблеми, які прямо стосуються розвитку сільських територій:

1) погіршення якості й доступності публічних послуг внаслідок ресурсної неспроможності переважної більшості органів місцевого самоврядування здійснювати власні і делеговані повноваження;

2) зношеність теплових, каналізаційних, водопостачальних мереж і житлового фонду й ризик виникнення техногенних катастроф в умовах обмеженості фінансових ресурсів місцевого самоврядування;

3) складна демографічна ситуація у більшості територіальних громад (старіння населення, знелюднення сільських територій і монофункціональних міст);

4) неузгодженість місцевої політики щодо соціально-економічного розвитку з реальними інтересами територіальних громад;

5) нерозвиненість форм прямого народовладдя, неспроможність членів громад до солідарних дій, спрямованих на захист своїх прав та інтересів, у співпраці з органами місцевого самоврядування й місцевими органами виконавчої влади та досягнення спільних цілей розвитку громади;

6) зниження рівня професіоналізму посадових осіб місцевого самоврядування, зокрема внаслідок низької конкурентоспроможності органів місцевого самоврядування на ринку праці, зниження рівня престижності посад, що призводить до низької ефективності управлінських рішень;

7) корпоратизація органів місцевого самоврядування, закритість і непрозорість їх діяльності, високий рівень корупції, що призводить до зниження ефективності використання ресурсів, погіршення інвестиційної привабливості територій, зростання соціальної напруги;

8) надмірна централізація повноважень органів виконавчої влади й фінансово-матеріальних ресурсів;

9) відсторонення місцевого самоврядування від вирішення питань у сфері земельних відносин, посилення соціальної напруги серед сільського населення внаслідок відсутності повсюдності місцевого самоврядування.

У сучасних умовах організація розвитку сільської території вимагає вдосконалення системи розв'язання комплексу проблем у сферах розподілу функцій центральної й місцевої влади в моделі управління сільським регіоном, розвитку місцевого самоврядування й громади села; побудови ефективних форм управління аграрним сектором; аналізу використання потенціалу розвитку сільських територій; пошуку методів стимулювання працівників; оптимізації використання земельних ресурсів; доступності соціальних послуг і об'єктів соціальної інфраструктури для всіх груп сільського населення; поширення й адаптації локального практичного досвіду та ін. [6, 7]. Як відмічає Дієсперов В. С., адміністративно-територіальна реформа повинна бути проведена за активної участі сільських громад при врахуванні можливостей, потреб та інтересів кожної. Громади мають одержати повноваження на розпорядження всією територією, яка в земельному обліку розділена між сільрадами. Влада органу місцевого самоврядування має поширитися на всі господарюючі суб'єкти, підприємства та організації, що на його території. Потрібно змінити принципи і методику розрахунку бюджетів сільських рад. Сільська громада повинна мати на своїй території підприємство, яке стане економічною базою її економіки. Орієнтиром реформування сільської економіки буде організація комунальних підприємств громад із диверсифікованою виробничою й обслуговуючою діяльністю [8].

Нагальна необхідність укрупнення районів і громад, а також перерозподіл повноважень зумовлені роздрібненістю та нечисленністю більшості територіальних громад, що призводить до їх фінансової неспроможності, відсутності резервів і ресурсів для власного економічного розвитку. Така громада не має на нинішній час повноважень і фінансових можливостей розв'язувати нагальні проблеми, а її мешканці позбавлені доступу до мінімально необхідних послуг. Насамперед це очевидно в управлінні, освіті й медицині. Новоутворені територіальні громади та райони одержать більше повноважень і фінансових ресурсів для їх виконання, разом із цим зросте також їхня відповідальність за свою роботу. Райони потрібно об'єднувати природно, тобто так, щоб вони були життєздатними. Згідно з Концепцією реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади, «громада» від поняття «спільнота людей» переходить до категорії «адміністративно-територіальна одиниця». Вона має базову владу. За таким принципом нині відбувається розподіл повноважень і відповідальності в усіх європейських країнах [9].

З цього приводу Губені Ю. Е. та Коверко Ю. А. відмічають, що адміністративно-територіальна децентралізація суттєво змінює не лише ієрархію, побудову й принципи діяльності органів виконавчої влади й місцевого самоврядування на селі, але й суттєво впливає на підприємницьке середовище. У сільській місцевості під впливом децентралізації відбувається модифікація підприємницького середовища. Зміни підприємницького середовища охоплюють не лише реальні зміни «центральної точки» чи ринкових умов функціонування, вони впливають на економічні очікування сільського населення [10].

У період виходу з кризи та посткризовий період для системи державного управління регіональним розвитком в Україні пріоритетного значення набувають стимулювання інноваційних напрямів розвитку регіону з урахуванням наявного на місцевому рівні ресурсного потенціалу; орієнтація на комплексний розвиток внутрішнього ринку, стимулювання міжрегіональної кооперації та інтеграції; пошук «точок зростання» на регіональному рівні, залучення дієвих інструментів їх розкриття та стимулювання саморозвитку регіональних соціально-економічних систем (комплексів) [11].

Разом із перевагами, посилення ролі місцевого самоврядування пов'язане і з ризиками. На це вказують Мороз О. О. і Семцов В. М., відмічаючи, що не варто надмірно перевищувати потенціал місцевого самоврядування. Оцінюючи його стан в Україні стає зрозуміло, що без створення додаткових механізмів контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування, реформування цих органів може спричинити негативні наслідки на економіку, причому як на місцевому, так і на державному рівні [12].

Існуюча практика формування місцевих бюджетів в Україні не тільки не сприяє розвитку самостійності регіонів, але й не відповідає декларованій політиці бюджетного федералізму [13]. Тому, не зважаючи на існуючі ризики, повноцінне виконання покладених обов'язків на органи місцевого самоврядування сільських територій, можливе лише при умові бюджетної децентралізації, що, як справедливо відмічають Булавка О. Г. і Ставнича Л. А., є найбільш проблемною у реалізації реформи децентралізації. Для підвищення наповнення дохідної частини місцевих бюджетів територіальних громад вчені пропонують:

- закріпити за місцевими бюджетами в повному обсязі такі надходження: податок загального фонду «Плата за землю», «Збір за першу реєстрацію транспортного збору» і «Збір за місця паркування транспортних засобів», 50 % «Податку на доходи фізичних осіб» віднести до загального фонду надходжень та 10-15 % – до спеціального фонду місцевих бюджетів;

- з метою вирівнювання фінансових бюджетних доходів «бідних» і «багатих» територіальних громад на законодавчому рівні запровадити прозору формулу розподілу міжбюджетних трансфертів до місцевих бюджетів;

- ліквідувати надмірну централізацію офіційних трансфертів і підвищити роль власних місцевих податків і зборів у формуванні місцевих бюджетів;
- налагодити систему контролю за формуванням і використанням місцевих бюджетів, вчасно впродовж року надавати необхідні їм обсяги дотацій, субсидій і субвенцій;
- посилити вплив органів місцевого самоврядування на територіальні суб'єкти господарювання щодо забезпечення працюючих сільських жителів робочими місцями, своєчасно надавати працюючим оплату праці, ліквідувати заборгованість та тінізацію її виплати [14].

Кропивко М. Ф., Ксенофонов М. М. і Хміль Н. В. пропонують системне бачення інституціональних складових реформування управління розвитком аграрного сектору економіки в умовах децентралізації влади (рис. 1).

Успіх реформування аграрного сектору економіки та реформа децентралізації висувують на передній план проблему пасіонарності українського селянства [16]. Як справедливо зауважує Жук В. М. зневіра українського селянства є головним чинником занепаду розвитку сільських територій.

Рис. 1. Системне бачення інституціональних складових реформування управління розвитком аграрного сектору економіки в умовах децентралізації влади [15]

У вітчизняній науці не приділяється належної уваги вивченню впливу ірраціональних факторів на розвиток соціально-економічних середовищ, у тому числі у сільській місцевості. Урахування стану й потенціалу змін «людського фактора» є обов'язковим при розробці та реалізації відповідних моделей і реформ. Зміна зневіреного психотипу людей на проактивний потребує зосередження на підтримці їхніх різноманітних організацій та активної ролі цих формалізованих об'єднань у всіх сферах [17]. Для подолання проблеми зневіри та формування критичної маси сільських пасіонаріїв, в сільській місцевості необхідно розвивати соціальне партнерство. З цього приводу Кальна-Дубінюк Т. П. та Бесчастна М. В. слушно зауважують, що становлення й

розвиток соціального партнерства можливе за певних умов, зокрема створення необхідного інституційного й правового середовища.

Соціальне партнерство в сільській місцевості – це взаємовигідна взаємодія органів місцевого самоврядування, бізнесових структур і громадських об'єднань, спрямована на вирішення соціальних питань у сільській місцевості з метою поліпшення якості життя й забезпечення розвитку соціальних відносин, що здійснюється в межах чинного законодавства [18].

Поряд із соціальним, економічне партнерство, на думку Маліка М. Й. та Забуранної Л. В., є безальтернативною умовою впровадження моделі розвитку сільських територій з інтеграційною багатокладністю, в якій повинні одержати розвиток та усебічну державну підтримку:

- спільна діяльність селянських господарств на засадах кооперування: товариства по спільному використанню техніки й обробітку землі, громадські пасовища, череди, винокурні, маркетингові групи, спілки землевласників-орендодавців тощо;

- комунальне і мале приватне підприємництво з надання агровиробничих послуг селянським господарствам населення: кормовиробництво, млини, забійні пункти, молочно-чарні, надання агротехнічних, ветеринарних, торговельних, дорадчих та інших послуг;

- кооперативне підприємництво: підприємства споживчої, обслуговуючої, виробничої кооперації;

- агропродуктові й територіальні самоврядні (кластерні) об'єднання (районні, міжрайонні, регіональні) [19].

Як зазначає Лупенко Ю. О., в Україні сформувалося п'ять основних моделей розвитку сільських територій:

- галузева (міжгалузева), що базується на ототожненні сільського розвитку із загальною модернізацією сільського господарства й агропродовольчого комплексу, враховуючи диверсифікацію економічної діяльності на селі;

- перерозподільна, що пов'язує сільський розвиток із зменшенням відмінностей між найвідсталішими сільськими регіонами й іншими секторами економіки;

- селоцентристська (селозберігаюча), що передбачає пріоритетне задоволення інтересів і збереження традицій сільського населення, характерних інституційних особливостей сільських територій;

- територіальна (кластерна), яка передбачає локальне формування економічно активних територіальних громад або територій на основі інтеграції усіх компонентів сільського розвитку, включаючи різні галузі;

- змішана, що ґрунтується на використанні окремих компонентів різних моделей, переважно галузевої і територіальної [20].

На нашу думку особливої уваги заслуговує територіальна або кластерна модель розвитку сільських територій. Вона найкраще розкриває потенційні можливості реформи децентралізації, спрямованої на підвищення управлінської та господарської самостійності регіонів [21]. Тому що дозволяє розглядати два елемента мезоекономіки – території і міжгалузеві комплекси як взаємодоповнюючі фактори формування регіональних соціально-економічних систем. За визначенням Портера М., кластер – це об'єднання взаємодоповнювальних підприємств, організацій і зв'язаних із ними за географічною й функціональною ознаками органів державного управління, наукових закладів тощо на засадах спільної діяльності на певній території з виробництва конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках продукції і збільшення прибутків учасників кластера [22].

Практика зарубіжних країн підтверджує доцільність кластеризації економіки та її ефективність. Наприклад, економіку Нідерландів поділено на 20 кластерів; у Данії близько 40 % підприємств, що забезпечують 60 % експорту, функціонують у складі кластерів; в Австрії діють транскордонні кластерні утворення з Угорщиною, Італією,

Швейцарією і Німеччиною. У США нараховується близько 300 кластерів. У Латинській Америці ініціативу з розвитку кластерів активно продукують Аргентина, Бразилія, Чилі, Колумбія, Коста-Ріка, Ямайка [23, 24].

Кропивка М. Ф. вважає, що кластер у сільському господарстві – це міжгосподарське територіальне об'єднання не тільки взаємодоповнюючих підприємств (як великого аграрного бізнесу, так і малого сільськогосподарського підприємництва), що співпрацюють між собою, формуючи замкнутий технологічний цикл великотоварного виробництва й реалізації конкурентоспроможної кінцевої продукції (товарів, послуг) при збереженні юридичної самостійності його учасників. Сюди можуть входити також інфраструктурні складові, в числі яких органи державного управління та наукові установи, що створюють сприятливі умови для виробництва і просування продукції учасників кластера на ринку сільськогосподарської продукції й продовольства [25]. Вчений пропонує три типи великотоварних агропромислових об'єднань кластерної організації:

1. Самоврядне продуктове агропромислове об'єднання суб'єктів господарювання – кластероутворюючий блок цього об'єднання становлять технологічно взаємопов'язані в рамках продуктового ланцюга підприємства і господарства, розміщені на територіях сусідніх районів і навіть областей; внутрішню інфраструктуру можуть становити спільна маркетингова служба, агросервісні й транспортні підприємства тощо, які забезпечують просування сільськогосподарської продукції і продовольства по продуктовому ланцюгу в тих ланках, які не в змозі забезпечити окремі учасники об'єднання; зовнішнє інфраструктурне забезпечення діяльності кластера проводять спеціалізовані наукові центри, дорадчі служби й агроконсалтингові фірми; банки і страхові компанії, органи місцевого самоврядування та державної влади, громадські організації; управління діяльністю здійснює Рада учасників, а основну організаційну роботу – головне підприємство у співпраці з регіональними управліннями агропромислового розвитку, іншими органами управління галуззю та громадськими організаціями;

2. Самоврядне науково-виробниче агропромислове об'єднання виробників тієї або іншої інноваційної продукції для аграрної сфери – кластероутворювальний блок тут становлять виробники інноваційної продукції для села: наукові установи, спеціалізовані сільськогосподарські підприємства, підприємства сільськогосподарського машинобудування, хімічної промисловості тощо, що взаємодіють на основі прямих зв'язків; внутрішня інфраструктура тут може бути представлена бізнес-центром або технопарком, які забезпечують просування наукоємної продукції до споживачів; зовнішнє інфраструктурне забезпечення становлять агроконсалтингові фірми, банки і страхові компанії, органи місцевого самоврядування та державної влади, громадські організації; управління діяльністю здійснює Рада учасників, а основну організаційну роботу – регіональний науковий центр або університет у співпраці з регіональними управліннями агропромислового розвитку та органами управління галуззю;

3. Самоврядне територіально-виробниче агропромислове об'єднання (районне) – кластероуворювальний блок тут утворюють розміщені на території підприємства та господарства з виробництва сільськогосподарської продукції і її переробки, а також обслуговуючі структури; внутрішню інфраструктуру формують регіональні центри наукового забезпечення й сільськогосподарські дорадчі служби, маркетингові групи, обслуговуючі кооперативи, спільні маркетингові служби, агросервісні й транспортні підприємства тощо; зовнішнє інфраструктурне забезпечення здійснюватимуть відділення Аграрного фонду, Земельного банку, інші банки і страхові компанії, органи місцевого самоврядування та державної влади, громадські організації; управління діяльністю здійснює Рада учасників, а основну організаційну роботу – відповідне територіальне відділення Агропродовольчої ради, виконавчий організуючий орган – відповідне управління агропромислового розвитку, на які й має бути покладена основна

організаційна робота щодо організації самоврядних територіально-виробничих кластерних об'єднань [26, 27, 28].

Висновки та перспективи подальших розвідок

Реформа децентралізації актуалізує задачу оптимального вибору структури господарської діяльності окремого регіону, формуючи соціально-економічний ландшафт відповідно до набору регіональних факторів виробництва, які знаходяться в надлишку (порівняно з іншими регіонами). Перед місцевими громадами та їх самоврядними органами постають як нові можливості, так і нова відповідальність. Стає очевидним, що рівень добробуту членів територіальних громад залежить не лише від наявності ресурсів, але й від того наскільки повно та ефективно їх використовувати. В свою чергу, останнє залежить від рівня пасіонарності жителів сільських територій та якісних управлінських характеристик їх представників в органах місцевого самоврядування, готовності представників місцевого бізнесу вступати у партнерські відносини один з одним й органами місцевого самоврядування, брати на себе частину відповідальності за підтримку та розвиток такого рівня соціальної інфраструктури на селі, яка б забезпечувала задоволення потреб місцевих жителів у базових побутових потребах, була стимулом проживання економічно активного населення в сільській місцевості.

Список літератури

1. Островський І. А., Гармаш А. С. Децентралізація як стратегічний напрямок розвитку економіки України. *Інтернет-конференція ХНУМГ ім. О. М. Бекетова «Економіко-правові аспекти державно-приватного партнерства в умовах децентралізації економіки України»*. 2017. URL: <http://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/1512>
2. Малиновський В. Підходи щодо організації влади на первинному рівні публічного управління України. *Вісник національної академії державного управління при Президентові України*. 2010, №3. С. 169-177.
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України №333-р від 01.10.1014р. *Офіційний вісник України*. 2014, №30. С. 18.
4. Про співробітництво територіальних громад. Закон України №1508-VII від 17.06.2014 р. *Відомості Верховної ради України*. 2014, №34. С. 1167.
5. Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України №157-VIII від 05.02.2015р. *Відомості Верховної ради України*. 2015, №13. С. 91.
6. Стоянець Н. В. Типологізація регіонів як інструмент процесу прогнозування. *Економіка АПК*. 2014, №12. С. 21-28.
7. Мироненко М. Ю. Теоретичні основи управління розвитком регіону. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2011, Вип. 1(8). С. 204-207.
8. Дієсперов В. С. Сільські громади та адміністративно-територіальна реформа. *Економіка АПК*. 2015, №1. С. 56-63.
9. Лагодієнко В. В., Боднар О. А. Вплив соціально-економічного розвитку села на рівень життя сільського населення регіону. *Економіст*. 2012. № 2. С. 50-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2012_2_18.
10. Губені Ю. Е., Коверко Ю. А. Розвиток особистих селянських господарств в умовах адміністративної децентралізації. *Економіка АПК*. 2017, №1. С. 68-73.
11. Войтик О. Особливості державного управління регіональним розвитком: теоретичні аспекти. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017, вип. 1(32). С. 21-26.
12. Мороз О. О., Семцов В. М. Місцеве самоврядування в Україні: фактори стримування. *Економіка АПК*. 2012, №3. С. 23-29.

13. Вовк І. С. Роль бюджетного федералізму в регулюванні соціально-економічного розвитку регіонів. *Економіка АПК*. 2011, №4. С. 65-70.
14. Булавка О. Г., Ставничка Л. А. Місцеві бюджети – основа розвитку сільських громад. *Економіка АПК*. 2014, №7. С. 127-132.
15. Кропивко М. Ф., Ксенофонтов М. М., Хміль Н. В. Напрями удосконалення державного управління аграрним сектором в умовах децентралізації влади та дерегуляції господарської діяльності. *Економіка АПК*. 2015, №3. С. 5-14.
16. Малиновський А. С., Підгородецький Д. О. Роль ініціативи громади в розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2012, №9. С. 70-76.
17. Жук В. М. Неформальні інститути селянства у моделюванні реформ та аграрної політики: теорія і практика. *Економіка АПК*. 2017, №9. С. 5-18.
18. Кальна-Дубінюк Т. П., Бесчастна М. В. Соціальне партнерство в сільській місцевості з використанням потенціалу дорадчих служб. *Економіка АПК*. 2015, №7. С. 71-76.
19. Малік М. Й., Забуранна Л. В. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації влади. *Економіка АПК*. 2017, №7. С. 5-14.
20. Лупенко Ю. О. Стан та перспективи сталого розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2017, №6. С. 7-10.
21. Мудрак Р. П., Лагодієнко В. В., Лагодієнко Н. В. Вплив сукупних витрат на обсяги національного виробництва. *Економічний часопис – XXI*. 2018. №172 (7-8). С. 44-50.
22. Портер М. *Стратегія конкуренції: методика аналізу галузей і діяльності конкурентів*; пер. з англ. Олійника А., Скільського Р. К.: Основи, 1997. 390 с.
23. Музичук М. М. Роль кластерних утворень у розвитку вітчизняної аграрної економіки. *Економіка АПК*. 2014, №1. С. 142-145.
24. Божидарнік Т. В. Кластерний підхід як потужний інструмент стимулювання розвитку сільського господарства. *Економіка АПК*. 2011, №11. С. 133-138.
25. Кропивко М. Ф. Організація та планування комплексного розвитку агропромислового виробництва і сільських територій в умовах децентралізації владних повноважень. *Економіка АПК*. 2014, №7. С. 109-121.
26. Кропивко М. Ф. Підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості агропромислового виробництва на основі розвитку кластерних систем. *Економіка АПК*. 2013, №3. С. 3-15.
27. Мудрак Р. П., Лагодієнко В. В. Агроінфляція та індекс споживчих цін на продовольчі товари: порівняльний аналіз «Україна – ЄС». *Економіка України*. 2018. №1 (674). С. 28-40.
28. Ужва А. М. Кластеризація як ефективний інструмент управління розвитком регіонального аграрного бізнесу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. Випуск 19, частина 2. С. 110-113.

References

1. Ostrovs'kyj, I. A. and Garmash, A. S. (2017). «Decentralization as a strategic direction of the development of the Ukrainian economy». *Ekonomiko-pravovi aspekty` derzhavno-pry`vatnogo partnerstva v umovax decentralizaciyi ekonomiky` Ukrayiny`*. [Economic and legal aspects of public-private partnership in the conditions of decentralization of the economy of Ukraine]. *Proceeding of Internet conference of KhNUMG them. O. M. Beketov*. Available at: <http://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/1512>
2. Maly`novs`kyj, V. (2010). «Approaches to the organization of power at the primary level of public administration of Ukraine». *Visnyk nacional`noyi akademiyi derzhavnogo upravlinnya pry` Prezy`dentovi Ukrayiny`*. no. 3. pp. 169-177.
3. Pro sxvalennya Konceptiyi reformuvannya miscevoogo samovryaduvannya ta tery`torial`noyi organizaciyi vlady` v Ukrayini. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny`. (2014). [On Approving the Concept of Reforming Local Self-Government and

-
- Territorial Organization of Power in Ukraine. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. No. 333-r dated 01.10.1014. *Oficijnyj visnyk Ukrainy*. no. 30. P. 18.
4. Pro spivrobitny`cztvo tery`torial`ny`x gromad. Zakon Ukrainy`. (2014). [On Cooperation of Territorial Communities. Law of Ukraine]. No. 1508-VII dated 17.06.2014r. *Vidomosti Verxovnoyi rady` Ukrainy`*. No. 34. P. 1167.
 5. Pro dobrovil`ne ob`yednannya tery`torial`ny`x gromad. Zakon Ukrainy`. (2014). [On voluntary association of territorial communities. Law of Ukraine]. No. 157-VIII dated 05.02.2015. *Vidomosti Verxovnoyi rady` Ukrainy`*. no. 13. P. 91.
 6. Stoyanecz`, N. V. (2014). «Typologizatsiya regions as a tool for the forecasting process». *Ekonomika APK*. No. 12. pp. 21-28.
 7. My`ronenko, M. Yu. (2011). «Theoretical foundations of regional development management». *Derzhavne upravlinnya ta misceve samovryaduvannya*. Issue 1(8). pp. 204-207.
 8. Diyesperov, V. S. (2015). «Rural communities and administrative-territorial reform». *Ekonomika APK*. no. 1. pp. 56-63.
 9. Lagodiyenko, V. V. and Bodnar, O. A. (2012). «Influence of socio-economic development of the village on the living standards of the rural population of the region». *Ekonomist*. no. 2. pp. 50-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2012_2_18.
 10. Gubeni, Yu. E. and Koverko, Yu. A. (017). «Development of private peasant farms under conditions of administrative decentralization». *Ekonomika APK*. no. 1. pp. 68-73.
 11. Vojty`k, O. (2017). «Features of public administration in regional development: theoretical aspects». *Derzhavne upravlinnya ta misceve samovryaduvannya*. Issue 1 (32). pp. 21-26.
 12. Moroz, O. O. and Semczov, V. M. (2012). «Local Self-Government in Ukraine: Constraint Factors». *Ekonomika APK*. no. 3. pp. 23-29.
 13. Vovk, I. S. (2011). «The role of budgetary federalism in regulation of socio-economic development of regions». *Ekonomika APK*. no. 4. pp. 65-70.
 14. Bulavka, O. G. and Stavny`cha, L. A. (2014). «Local budgets are the basis for the development of rural communities». *Ekonomika APK*. no. 7. pp. 127-132.
 15. Kropy`vko, M. F. and Ksenofontov, M. M., Xmil`, N. V. (2015). «Directions of improvement of state management of agrarian sector in conditions of decentralization of power and deregulation of economic activity». *Ekonomika APK*. no. 3. pp. 5-14.
 16. Maly`novs`kyj, A. S. and Pidgorodecz`kyj, D. O. (2012). «The Role of Community Initiatives in the Development of Rural Areas». *Ekonomika APK*. no. 9. pp. 70-76.
 17. Zhuk, V. M. (2017). «Informal institutes of the peasantry in the modeling of reforms and agrarian policy: theory and practice». *Ekonomika APK*. no. 9. pp. 5-18.
 18. Kal`na-Dubinyuk, T. P. and Beschastna, M. V. (2015). «Social partnership in rural areas using the potential of advisory services». *Ekonomika APK*. no. 7. pp. 71-76.
 19. Malik, M. J. and Zaburanna, L. V. (2017). «Development of rural territories in conditions of decentralization of power». *Ekonomika APK*. no. 7. pp. 5-14.
 20. Lupenko, Yu. O. (2017). «Status and perspectives of sustainable development of rural territories». *Ekonomika APK*. no. 6. pp. 7-10.
 21. Mudrak, R. P. and Lagodiyenko, V. V., Lagodiyenko, N. V. (2018). «The Influence of Total Costs on the Volumes of National Production». *Ekonomichnyj chasopy`s – XXI*. no. 172 (7-8). pp. 44-50.
 22. Porter, M. (1997). *Strategiya konkurenciyi: metody`ka analizu galuzej i diyal`nosti konkurentiv*. [Competition Strategy: A methodology for analyzing the industries and activities of competitors]. Translated by Olijny`ka, A. and Skil`s`kogo, R. Osnovy`. Kyiv.
 23. Muzy`chuk, M. M. (2014). «The role of cluster formations in the development of the domestic agrarian economy». *Ekonomika APK*. no. 1. pp. 142-145.

-
24. Bozhy`darnik, T. V. (2011). «Cluster approach as a powerful tool for stimulating agricultural development». *Ekonomika APK*. no. 11. pp. 133-138.
 25. Kropy`vko, M. F. (2014). «Organization and planning of integrated development of agro-industrial production and rural territories in conditions of decentralization of power». *Ekonomika APK*. no. 7. pp. 109-121.
 26. Kropy`vko, M. F. (2013). «Increasing the competitiveness and social orientation of agro-industrial production on the basis of the development of cluster systems». *Ekonomika APK*. no. 3. pp. 3-15.
 27. Mudrak, R. P. and Lagodiyenko, V. V. (2018). «Agroinflation and consumer price index for food products: comparative analysis «Ukraine-EU». *Ekonomika Ukrayiny`*. no. 1 (674). pp. 28-40.
 28. Uzhva, A. M. (2016). «Clusterization as an Effective Tool for Managing the Development of a Regional Agrarian Business». *Naukovy`j visny`k Xersons`kogo derzhavnogo universy`tetu. Seriya «Ekonomichni nauky`*. Issue 19. Part 2. pp. 110-113.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2018 р.